

TORSTEN BURGMAN: Nils Hyltenius-Silfverskiöld. Stockholm, Almqvist & Wiksell, 1989. 134 s. Ill. 167 sv.kr.

Nils Hyltenius, adlet Silfverskiöld, blev udnævnt til professor ved det nyoprettede Lunds universitet 1668, men var i højere grad embeds- end videnskabsmand. Han kom til at spille en vis rolle ved freden i Lund 1679, som sluttedes i hans hus. Biografien, forfattet af en ætling, levner interessante indblik i det akademiske miljø i det karolinske Sverige. Derimod er den vedføjede kildeudgivelse, Hyltenius' dagbog fra Malmøs belejring 1676, desværre blevet et flop. Forf.s bibelske omsorg for hvert hop i originalteksten og hans computers egne nøkker er stødt sammen i et læserens mareridt, man nødigt vil genopleve.

Mikael Venge

MATS ESSEMYR: Bruksarbetarnas livsmedelskonsumtion. Forsmarks bruk 1730-1880. Uppsala Studies in Economic History 30 (Uppsala 1989) 233 pp.

Essemyrs undersøgelse er et bidrag til den lange og formentlig aldrig afsluttede debat om levestandardens udvikling. Debatten har især koncentreret sig om indikatorer som de demografiske forhold, arbejdsforhold og ikke mindst pris- og lønudvikling. Der har generelt været enighed om, at ernæringsforholdenes udvikling også er en vigtig indikator for levestandardsudviklingen. Alligevel er undersøgelser heraf få og endda overvejende ufuldstændige. Belysning af ernæringsforhold er vanskelig, og i de undersøgelser, hvor det er sket, er det overvejende sket ud fra oplysninger om tilførsler af en række vigtige varer, men hvor forfatterne er opmærksomme på usikkerhed vedrørende antallet af forbrugere, fordeling af varer på forskellige befolkningsgrupper og forbrug ud over de centralt registrerede tilførsler.

Essemyr har i sin undersøgelse undgået disse problemer ved at foretage et lokalstudie af et enkelt jernværk, for hvilket han har oplysninger om de enkelte arbejders køb af varer i værkets butik, oplysninger om deres adgang til jord, som de kunne udnytte til en vis egenproduktion, oplysninger om deres udtag af kontanter, som bl.a. ved kombination med kvalitative kilder kan vurderes m.h.p. køb af fødevarer på det frie marked, først og fremmest slagtedyr, samt oplysninger om deres udnyttelse af de omgivende naturressourcer ved jagt, fiskeri og bærplukning.

Undersøgelsen er, som Essemyr selv skriver, ikke enestående, idet han m.h.t. valg af opgørelse af tilgangen af fødevarer til et enkelt værks arbejdere har ladet sig inspirere af en tidligere svensk undersøgelse fra 1962. Undersøgelsen er imidlertid ganske selvstændig, og Essemyr kommer længere. Det gælder hans beregninger af arbejdernes ernæringsbehov, hvor han ud over opgørelser af det årlige arbejdstimetotal og arbejdets belastning tager hensyn til arbejdernes vægt, idet han her udnytter data om svenske rekrutteres højde. Og det gælder hans beregninger over svindet i fødevarerne bl.a. under tilberedningen. Mange af disse beregninger er ikke ganske eksakte, men bygger på omfattende studier i flere forskellige kildegrupper. I kraft af en omhyggelig dokumentation for de anvendte ræsonnementer bag beregningerne giver undersøgelsen i lange passager et ganske

detaljeret og spændende indblik i jernværksarbejderne og deres familiers dagligdag.

Essemyr har lagt sin undersøgelse komparativt an, idet han konsekvent følger ernæringsforholdene for tre grupper af arbejdere, smede, der dog er opdelt i mestre og svende, faste daglejere og værkets kulsviere. Undersøgelsen dokumenterer ikke overraskende, at ernæringsforholdene kun var fuldt tilstrækkelige for smedene. Der var dog ikke tale om egentlig underernæring for de to andre grupper. Mere bemærkelsesværdigt er det, at undersøgelsen tyder på en relativ uforandret ernæringssituation i den lange undersøgelsesperiode, idet der dog i perioden 1820-40 var en tendens til en forskydning mod en større vægt til vegetabiliske frem for animalske fødevarer. Det var en forskydning, som med datidens normer kan være blevet opfattet som en ernæringsmæssig forringelse. På intet tidspunkt synes kosten dog at have været mangelfuld m.h.t. bl.a. proteiner, mineraler og vitaminer, måske med undtagelse af A-vitaminer, idet Essemyr dog understreger, at de mere værdifulde stoffer som animalske proteiner især tilvejebragtes gennem arbejdernes egenproduktion. Den tilstrækkelige ernæring opnåedes kun gennem kombinationen af køb af fødevarer og egenproduktion.

Undersøgelsen kan forekomme snæver i sin afgrænsning. Den er imidlertid præget af metodisk stringens, og resultaterne perspektiveres glimrende til såvel den svenske som internationale faglitteratur. En svensk disputats på højt niveau.

Per Boje

PREBEN MELLBYE-HANSEN: De danske Kronjuveler. Rosenborg 1990, 216s.

Mens rigsregalierne endegyldigt er placeret i museumsmontere, er der den charmerende omstændighed ved kronjuvelerne, at de stadig står til rådighed for – og bruges af – landets dronning. Gudmund Boesen er forfatter til standardværket om regalierne (suppleret med læsning af Historisk Tidsskrift, Bind 90), mens Preben Mellbye-Hansen for fremtiden vil have sit navn knyttet til juvelerne. Den foreliggende bog fremtræder med et pragtværks ydre, men bag dette ligger en minutøs historisk undersøgelse. Resultatet er – og her må man tilgive recensenten – ikke alene fascinerende, men tillige rigt facetteret og af høj karat.

Historien er i alt korthed den, at kronjuvelernes status som sådan skyldes Sophie Magdalenes testamentariske bestemmelser fra 1746. Smykkerne skulle ikke betragtes som privat ejendom, men stå til rådighed for den til enhver tid siddende dronning. Hendes nærmeste efterfølgere greb det dog an på den måde – og det ville næppe have chokeret Sophie Magdalene – at de genanvendte perler og sten i nye fatninger, og derfor har de garniturer, der i dag udstilles på Rosenborg, i det væsentligste fået deres udseende i årene 1840-42, altså på Caroline Amalies tid. Siden er de blevet placeret i et skrin, fremstillet i 1910 til Dronning Lovisa.

Skiftende dronninger har altså sat deres præg, i et enkelt tilfælde også i meget negativ forstand. En gyser er beretningen om Struensees »gadesalg« gennem den danske postkontrollør i Hamborg. Ved den lejlighed blev Sophie Magdalenes »store buket« afhændet til spotpris. Forbløffende er også fortællingen om »skattefundet« på Rosenborg i 1906, da ihærdig banken på fløjlstapeterne